

3

24. prosince 1946

Řím, Itálie,

9:00

Benny Ferencz je zpátky v Evropě.

Norimberský proces skončil a Ferencz se svou nevěstou Gertrudou konečně jedou na líbánky. Zatímco dvojice vstupuje z chladné ulice Via Vittorio Veneto do hotelu Excelsior, nemůže se dočkat, až si ve svém pokoji na pár hodin odpočine. Jsou to sice Židé, ale než se vrátí k Ferenczově práci v Berlíně, mají v úmyslu zúčastnit se půlnoční mše, kterou celebruje papež Pius XII. Stíhání válečných zločinnů se od vojáků přesouvá k civilistům, především k průmyslníkům, již porušovali mezinárodní zákony. Ferencz pracuje pro brigádního generála Telforda Taylora, jemuž Pentagon nařídil sestavit týmy obžaloby a shromáždit důkazy na dvanáct dalších procesů.

„Mým úkolem coby organizátora a vedoucího berlínské pobočky,“ napíše Ferencz, „bylo v hlavním městě nacistů pročešat oficiální německé záznamy a doplnit důkazní materiál, jenž byl předtím sestaven v Paříži a Frankfurtu.“

A tak Ferencz se svým týmem badatelů den po dni pročítá finanční dokumenty a hledá známky nečestných fiskálních praktik spáchaných ve velkém měřítku. Je to nezbytná a velice smysluplná činnost. Jelikož je po válce a norimberský proces vyústil v usvědčující rozsudky a popravy, zdá se, jako by nutnost stavět před soud příslušníky armády pominula.

Bennyho a Gertrudiny líbánky prozatím zahrnovaly nezapomenutelnou cestu Německem, Švýcarskem a Itálií. Nedaleko Milána zavítali na benzinovou pumpu, kde rozzuřený dav pověsil těla italského diktátora Benita Mussoliniho a jeho milenky. V Římě však dovolená nabere nečekaný obrat, jelikož v Excelsioru nemají volný pokoj.

„Skončili jsme v zablešeném hotelu, kde nad postelí visela jediná žárovka,“ napíše Ferencz. „Jelikož nás to martyrium vyčerpalo a bylo teprve deset večer, rozhodli jsme se, že si před oslavou svaté noci odpočineme. Nezhasli jsme a nechali jsme si na sobě šaty, jelikož v pokoji se netopilo. Brzy mě probudil manželčin utrápený výkřik: ‚Panebože, ony jsou dvě ráno!‘ Víc u nás tu noc na modlení nedošlo. Půlnoční mši jsme propásli. Nezbylo nám než jít spát a vinit boží prozřetelnost.“

Sledovat, jak papež Pius XII. celebruje mši, se Bennymu Ferenczovi nikdy nepoštěstí. Není to ale naposledy, co se cesty tohoto lovce nacistů a Jeho Svatosti protnou.

Silvestr zastihne Ferenczovy zpátky v Berlíně. Každou chvíli začne nový rok: 1947. Benny Ferencz na něj do smrti nezapomene.

Je jaro roku 1947, dvanáct měsíců poté, co vláda Spojených států Bennyho Ferencze „přesvědčila“, aby se vrátil do Německa. Průzkum nacistických průmyslových zločinů pokračuje. O Ferenczovu pozornost se nicméně ucházejí i další váleční zločinci: Lidi jako Otto Ohlendorf, který již dvě léta sedí ve vazbě, dělí od svobody jen několik měsíců a Ferencz nehodlá dopustit, aby se z vězení dostali ven.

Díky sérii zpráv schovaných v odlehlém přístavku poblíž letiště Berlín-Tempelhof nastane v šetření průlom, jenž od průmyslníků náhle odvrátí pozornost. V přísně tajných složkách gestapa se líčí každodenní akce Einsatzgruppen: Mobilních vraždících jednotek, jejichž skupině D generál Otto Ohlendorf velel. SS, gestapo a Sicherheitsdienst (SD) byly při norimberském procesu označeny za zločinecká uskupení, srovnatelná s vysoce organizovanou obdobou italské mafie. Jejich činy jsou opředeny hrůznými zkazkami a je jasné, že sledovala

přesně vymezené cíle, aby prosadila ambice nacistů. Rovněž nemůže být pochyb o tom, že páchala masakry jenom proto, aby páchala masakry.

„Na malé sčítačce jsem spočítal, kolik lidí bylo zavražděno,“ napíše Ferencz. „Když jsem dospěl k číslu jeden milion, nechal jsem toho. Bohatě mi to stačilo. Sedl jsem na příští letadlo a vyrazil do Norimberku.“

Jenže Ferenczův nadřízený, brigádní generál Telford Taylor, mu moc nepomůže. Jeho striktní rozpočet vystačí přesně na dvanáct dodatečných procesů. Na další soudní řízení není ani personál, ani finance.

„Ze zoufalství,“ píše Ferencz, „jsem mu pověděl, že pokud není k ruce nikdo jiný, ujmu se té práce sám. A tak se ze mě stal vrchní žalobce procesu, o němž jsem si byl jistý, že se z něj vyklube to nejdůležitější stíhání vraždy v dějinách. Bylo mi dvacet sedm let a šlo o můj první případ.“

Pokračuje: „Nervózní jsem nebyl... Já žádnou vraždu nespáchal. Oni ano. A hodlal jsem to dokázat.“

Ale slovo „vražda“ je pro to, čeho se ti lidé dopustili, příliš mírné.

Ferencz plánuje použít termín, jímž nacistické vyhlazování Židů začal nedávno označovat polsko-americký právník Raphael Lemkin: genocida.*

Ferencz neztrácí čas. Mezi objevem složek k Einsatzgruppen a prvním dnem u soudu uběhne pouhých pět měsíců. „Následné norimberské procesy“, jak bude řízení jednoho dne neoficiálně známo, každou chvíli začnou.

* Pojem genocida, poprvé užitý v Lemkinově knize *Axis Rule in Occupied Europe* (Vláda Osy v okupované Evropě) z roku 1944, se skládá z řeckého slova génos (rasa, rod) a přípony -cidium (zabít). V doslovném překladu znamená „zabití rodu“. Německou obdobou takové vraždy je Völkermord.

Nezdolný Benjamin Ferencz, vrchní žalobce při procesu s Einsatzgruppen v Norimberku

Je 29. září 1947. Obloha je zatažená a počasí kolísá mezi chladem a mrazem. Soud zasedá v norimberském Justičním paláci, dva roky po skončení války. Z tisíců příslušníků Einsatzgruppen, které mohl pochnat ke spravedlnosti, Benny Ferencz svůj seznam osekal jen na čtyřicet důstojníků: Tento počet zvolil proto, že do ohrádky pro obžalované se vejde pouze dvacet čtyři židli. Všichni obvinění se podíleli na Hitlerově „konečném řešení židovské otázky“, a sice osobní koordinací a vražděním Židů.

Ferencz mohl před soud postavit spoustu obyčejných vojáků, protože právě z jejich řad pocházela většina násilných ranařů, kteří se mučení a zabíjení dopouštěli. Ale zkušenosti z dob, kdy působil jako seržant u bojové jednotky, mu napovídají, že důstojníci to pachatelům nařídili. A tudíž za to zaplatí právě oni.

Z vězeňských cel pod soudní síní, kde jsou drženi, vyveze obviněné zvláštní výtah. Ferencz si ještě dlouho bude pamatovat, jak normálně vypadali, zatímco si sedali na místo. Rozhodně si je představoval jinak, především Ottu Rasche, jehož oddíl Einsatz v průběhu dvou dní zmasakroval nedaleko Kyjeva přesně 33 771 Židů. Ani v nejmenším ho však

nepřekvapí, že když se soudci těch samých obžalovaných zeptají, co si myslí o obviněních, jež proti nim byla vznesena, všichni včetně Rasche odpoví: „Jsem nevinný.“ Výpovědi svědků si vyslechnou tři američtí soudci v černých hábitech. Právníci obhajoby, do jednoho bývalí členové nacistické strany, nachystali ve prospěch svých klientů obrovské množství důkazů a jsou připraveni vyvrátit jakékoli výpovědi očitých svědků, s nimiž se obžaloba chystá přijít.

Ale zatímco obhájci budou argumenty ve prospěch SS předkládat ohromujících 136 dní, Ferencz nepředvolá jediného svědka. Nemusí: Má usvědčující dokumenty, které dokládají, kolik lidí přesně zemřelo, kde k jejich vraždě došlo a kdo konkrétně se jí provinil.

Jeden obviněný se během řízení chová mimořádně bohorovně. Generál Otto Ohlendorf se na židli rozvaluje, ruce má sepnuté na břicho, ve tváři napjatý výraz a celému světu na očích se tváří, jako by se připravoval rozsudek vynést, nikoli si ho vyslechnout.

„Jeden z nejzajímavějších a nejodpornějších argumentů na obhajobu genocidy přednesl hlavní obžalovaný, generál SS Otto Ohlendorf,“ napíše Benny Ferencz. „Byl to celkem pohledný muž, otec pěti dětí, absolvent ekonomiky. Vymykal se tím, že jednotka Einsatzgruppe D, jíž velel, dle svých vlastních záznamů zabila 90 000 Židů. Jakoukoli vinu samozřejmě popíral.“

Ferencz se nachází v ošemetné situaci. Kdyby Ohlendorfa podrobil křížovému výslechu, bylo by to mistrovské dílo. On ale chce vyhrát, ne imponovat druhým. Skutečnost je taková, že je mu úplně jedno, pokud až do smrti neprojedná jediný případ.*

„Rozhodl jsem se přidělit (vůdčí) roli Jamesi Heathovi, poněvadž jsem předpokládal, že jeho vyspělé impozantní vystupování a jižanský přízvuk udělá na Němce dobrý dojem a předejde tomu, aby na obžalobu

* A neprojednal. „Největší stíhání vraždy tohoto století,“ jak tomu agentura Associated Press přezdívala, bylo Ferenczovým jediným a posledním soudním řízením.

padl stín židovské pomsty. Jim věděl, že mu kvůli těžkému alkoholismu hrozí propuštění. Byla to jeho poslední šance, a tak jsme si spolu sedli a všechny otázky a odpovědi důkladně prošli.“

V klasické ukázce soudního výslechu James Heath esesáckého zabijáka naprosto rozdrťí:

Ohlendorf: Židé se naháněli na jedno místo, odkud byli následně převezeni na popraviště, což většinou býval protitankový příkop nebo nějaká přírodní prohlubeň. Popravy probíhaly po vojensku, na povel je vykonávala popravčí četa.

Žalobce: Jak byli na popraviště přepravováni?

Ohlendorf: V dodávkách, vždy jen tolik, kolik jich šlo zabít na jeden zátah. Snažili jsme se tak co možná nejvíc zkrátit časové rozpětí mezi okamžikem, kdy si oběti uvědomily, co s nimi bude, a jejich faktickou smrtí.

Žalobce: S tím jste přišel vy?

Ohlendorf: Ano.

Žalobce: Co se stalo s jejich těly, poté co byli zastřeleni?

Ohlendorf: Ta se pohřbívala v protitankovém příkopě nebo prohlubni.

Žalobce: Jak se určovalo, zda jsou skutečně mrtví, pokud vůbec nějak?

Ohlendorf: Velitel jednotky nebo popravčí čtyři měl nařízeno na to dohlédnout a v případě potřeby oběti dodělat.

Žalobce: A kdo to prováděl?

Ohlendorf: Buď velitel jednotky, nebo někdo jím pověřený.

Žalobce: V jaké pozici byly oběti střeleny?

Ohlendorf: Vestoje nebo vkleče.

Žalobce Nikitčenko: Ve vaší výpovědi stojí, že cílem oddílu Einsatz bylo vyhladit Židy a lidové komisaře, je to tak?

Ohlendorf: Ano.

Žalobce: A do jaké kategorie podle vás spadaly děti? Z jakých důvodů byly masakrovány děti?

Ohlendorf: Rozkaz zněl, že židovskou populaci je nutné vymazat z povrchu zemského.

Žalobce: Včetně dětí?

Ohlendorf: Ano.

Benny Ferencz Ohlendorfovy odpovědi poslouchá a žasne nad jeho arogancí. „Řekl svým mužům, ať si na nemluvnětech nikdy necvičí střelbu na terč a nerozbíjejí jim hlavy o strom. Nařídil, aby matkám dovolili tisknout si kojence k hrudi a aby jim mířili na srdce. Předcházelo se tím křiku, a navíc to umožňovalo zastřelit jedinou kulkou matku i dítě. Šetřili tak munici.

Ohlendorf tvrdil, že odmítl používat plynové vozy, které byly jeho rotám přiděleny. Ukázalo se totiž, že když pojízdné vozy na zabíjení dorazily do cíle, kde svůj náklad zadušených lidských těl měly vyklopit do připravené strouhy, někteří vězni byli stále naživu a museli být vyloženi manuálně. Vojáci museli z nákladního prostoru odstraňovat zvratky a výkaly, což pro ně bylo velice těžké.“

Tím nejnezapomenutelnějším z urážlivých výroků, které Ohlendorf pronesl, bylo, že všechny vraždy byly spáchány v sebeobraně.

Desátého dubna 1948 padne rozsudek. Obžalovaní jsou jeden po druhém přivedeni do téměř vylištěné soudní síně, aby si vyslechli, jaký osud je čeká.

Ottu Ohlendorfa z každé strany doprovází afroamerický vojenský policista, který před sebou svírá bílý obušek. Nacista neumí anglicky, a tudíž si na hlavu nasadí tlumočnická sluchátka.

„Obžalovaný Otto Ohlendorfe! Za zločiny, z nichž jste byl obžalován a usvědčen, vás tento tribunál odsuzuje ke smrti oběšením.“

Ohlendorf mlčí. Nedává na sobě znát sebemenší pohnutí. Sluchátka si opět sundá a je odveden zpět do cely.

Uběhnou čtyři roky a Benny Ferencz je dosud v Německu. Celou druhou světovou válku prožil jako řadový voják. Časem získal hodnost seržanta. Když se do Německa vrátil prošetřovat válečné zločiny, byl povýšen na hodnost plukovníka. Kvůli svým neutuchajícím právnickým povinnostem se on ani jeho manželka Gertrude do Ameriky příštích šest let nevrátí. Z dvaadvaceti obžalovaných, které při svém prvním a jediném řízení stíhal, si jich čtrnáct vyslechlo rozsudek smrti. Ostatní skončili ve vězení. Všichni usvědčení byli příslušníky SS.

Z těch čtrnácti, kteří byli odsouzeni ke smrti oběšením, jich však na krku ucítí oprátku pouze čtyři. Zbytek bude roku 1958 propuštěn. Jejich zločiny se stanou věcí minulosti a oni se budou smět procházet po ulicích jako svobodní lidé.*

Jedním z oběšených je generál Otto Ohlendorf.

Sedmého června 1951 krátce po půlnoci přistoupí SS-Gruppenführer k šibenici v Landsberském vězení: V té samé věznici, v níž Adolf Hitler o pětadvacet let dřív nadiktoval *Mein Kampf*. Samotný papež Pius XII. za Ohlendorfa apeloval a požadoval, aby mu byl snížen trest.

* Ti, kdo popravě ušli, byli ušetřeni kvůli nedostatku důkazů, nebo protože vyjádřili lítost či proti zločinům, z nichž byli obviněni, otevřeně protestovali.

Generál Lucius D. Clay, velitel amerických sil v okupovaném Německu, však petici zamítl.*

Ohlendorfovo poslední jídlo (smažené kuře, brambory, hrášek a mrkev) bylo připraveno v Augsburgu o padesát kilometrů dál, aby je nikdo nemohl otrávit. Ve své esesácké uniformě býval Ohlendorf štíhlý, ale kvůli vysokokalorické vězeňské stravě přibral. Za pár minut to ale bude jedno. Nyní se ubírá k šibenici, oblečený ve stejnokroji, v němž bude oběšen: černých kalhotách, černé košili, koženém opasku a sandálech. Ruce má svázané za zády.

Provaz je tu jen jeden. Jelikož se dnes bude popravovat několik lidí, musí Ohlendorf počkat, než přijde na řadu. Když padacími dvířky propadne tělo SS-Standartenführera Paula Blobela, ozve se nechutné žuchnutí. Jakmile je Blobel prohlášen za mrtvého, jeho tělo je vytaženo zpátky nahoru a popravčí mu z krku odmotá provaz. Mrtvola je uložena do rakve a víko okamžitě přibito hřebíky.

Další na seznamu je SS-Brigadeführer Erich Naumann.

Nakonec, téměř s půlhodinovým zpožděním, vystoupá po schůdcích i Otto Ohlendorf. Kotníky má spoutané, aby kolem sebe nekopal, až se pod ním padací dvířka otevrou. Americký vojenský kaplan odříká modlitbu. Kat Ohlendorfovi přehodí přes hlavu černou kápi.

Smrt nastane skoro okamžitě. Otto Ohlendorf, který své vojáky vybízel, aby kojence stříleli přitisknuté k matčině hrudi, a šetřili tak náboje, je podobné krutosti ušetřen. Provaz je dostatečně dlouhý na to, aby umřel rychle.

* Někteří němečtí představitelé katolické církve se po válce domnívali, že Ohlendorf je nevinný, protože jen poslouchal rozkazy. Kromě toho byl v Západním Německu roku 1949 schválen zákon (Grundgesetz), jímž se trest smrti zakazoval. Proti rozsudkům smrti, jež při norimberském procesu padly, původně nebylo možné se odvolat, ale John McCloy, který generála Claye na pozici amerického vysokého komisaře vystřídal, to změnil. Třicátého ledna 1951 se před nátlakem církve, médií a německých politiků sklonil a jednadvaceti mužům, kteří byli při stíhání Einsatzgruppen a dachauských procesech odsouzeni k smrti, zmírnil trest na doživotní odnětí svobody. V polovině padesátých let ale vládní činitelé Západního Německa tyto lidi již nevnímali jako válečné zločince, nýbrž politické vězně. Všechny je následně propustili na svobodu.